

можуть зберегти свою історію та продовжувати її. Спільне у цих кардинально різних творах – прагнення збудувати духовну державу, на основі якої формується цілісність нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочковський О. І. V. Націософія // "Вступ до націології" // www.ukrstor.com.
2. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість. Методолого-світоглядний аналіз. // Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2009.
3. Золоте слово // за ред. проф. Яременка В. – К.: Аконті, 2002. – Т. 1.
4. Сліпушко О. Національно-психологічна інтерпретація біблійних мотивів у творчості Тараса Шевченка // Шевченкознавчі студії, – К.: Київський університет, 2011. – Вип. 14.
5. Шевченко Т. Г. Кобзар, – Харків: Школа, 2005.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.15

Бурутина А.

Нациософские мотивы в киеворусской книжности и поэзии Т. Шевченко: компаративный анализ

В статье исследуются особенности нациософских мотивов в киеворусской книжности и поэзии Тараса Шевченко, их эволюция и динамика. Анализ осуществляется с помощью выделения общих нациотворческих факторов в произведениях времен Киевской Руси и поэзии Кобзаря.

Ключевые слова: *нация и нациософские мотивы, Киевская Русь, киеворусская поэзия, Тарас Шевченко.*

Burutina A.

National philosophical motives in the literature of Kyiv Rus and Shevchenko's poetry: comparative analysis

The article examines the features of national philosophical motives in the literature of Kyiv Rus and Shevchenko's poetry, their evolution and dynamics. The analysis is performed by identifying contiguous nation creation factors in the monuments of Kyiv Rus and the poetry of T. Shevchenko.

Key words: *nation and national philosophical reasons, Kyiv Rus, poetry, Taras Shevchenko.*

УДК 929:82-1:303.442.23(470.23-25)

**К. Багдасарян, студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ПЕТЕРБУРЗЬКЕ ОТОЧЕННЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ Т. ШЕВЧЕНКА-ПОЕТА

У статті розглядаються зв'язки з петербурзьким бомондом, які сприяли становленню Т. Шевченка як поета.

Ключові слова: *Т. Шевченко, петербурзьке оточення, становлення, творчість, спогади.*

Можна без перебільшення сказати, що шанованим українським письменником у середовищі російської інтелігенції XIX століття був

великий Кобзар Тарас Григорович Шевченко. Про це свідчать спогади, листи російських письменників, статті критиків, присвячені особистості Т. Г. Шевченка і його творам. Переконливим доказом є факт участі російських письменників і художників у долі поета. Їм, петербурзьким літераторам, добре було відомо про лиху долю, яка тяжіла над великим українським поетом, про ту розправу, яку вчинив над Тарасом Григоровичем Шевченком царський уряд: арешт, заслання поета в Орську фортецю солдатом, із заборonoю писати і малювати.

Талант його був очевидний і беззаперечний. І найбільше він приваблював своєю оригінальністю і художньою силою. Хоча в ті далекі часи навряд чи хто з російських сучасників визнавав за ним величезне, мало не світове значення. І тим не менше, російські письменники прийняли його з дружньою участю, з щирою гостинністю.

Коло його дружнього спілкування і всіляких контактів з діячами вітчизняної, а частково і зарубіжної культури в ці роки надзвичайно широке. Т. Г. Шевченко, зі свого боку, сповнений теплих почуттів до людей, що становлять інтелектуальний цвіт Росії. У цьому колі український поет відчуває себе дійсним членом братства вільнодумних, гуманних людей. Т. Г. Шевченко був з тих, хто вже в середині XIX століття відкрив для себе хвилюючу радість цього інтернаціонального взаємопізнання і взаємоеднання.

Останні роки життя Шевченко провів у Петербурзі, де він познайомився і по-дружньому часто зустрічався з Тургенєвим, Лесковим, Я. Полонським та іншими найвизначнішими діячами російської літератури. "...Талант его привлекал нас своею оригинальностью и силой... Мы приняли его с дружеским участием, с искренним радушием" – згадуватиме автор роману "Отцы и дети" [11, 291].

У північній столиці Т. Г. Шевченко виступає на літературному вечорі в Пасажі разом з Ф. Достоевським, В. Бенедиктовим, А. Майковим, Я. Полонським.

Один з друзів М. Добролюбова, повідомляючи йому про цей вечір, писав, що "Шевченко...приняли с таким восторгом, какой бывает только в итальянской опере" [11, 482].

У Петербурзі поет гаряче вітає свою молоду соратницю - українську письменницю Марко Вовчок (псевдонім Марії Маркович), автора нещодавно опублікованих "Народних оповідань", які справили велике враження ширим протестом проти кріпацтва і художньою свіжістю.

Дружньо спілкується він з братами Лазаревськими, що допомагали йому під час заслання, артистом С. Гулаком – Артемовським, істориком М. Костомаровим, художником Г. Честаховським та іншими земляками-українцями, котрі жили в столиці.

Але найбільш знаменною була та лінія його особистих зв'язків та контактів, яка вела до інтелектуального центру всеросійського

визвольного руху того часу. Це був гурток журналу "Современник", на чолі якого стояли М. Чернишевський і М. Добролюбов, а також близький йому сатиричний тижневик "Искра". Він швидко на коротку ногу зійшовся з братами Миколою та Василем Курочкіними, з братами Олексієм, Олександром, Володимиром і Львом Жемчужниковими (особливо з художником і фольклористом Львом), а також поетом О. К. Толстим. Всі вони активно співпрацювали в "Искре". Василь Курочкін був першокласним сатиричним поетом і перекладачем Беранже, яким в його талановитій інтерпретації зачитувався автор "Кобзаря". Микола перекладав вірші самого Т. Шевченка. Спілкуючись з цими літераторами та художниками, Т. Шевченко потрапляв у атмосферу рішучого наступу на віджилі порядки, про що так сміливо йшлося на сторінках "Искры", журналу "Современник", з редакційною колегою якого поет був у дружніх стосунках, зокрема з Чернишевським, Михайловим, братами Курочкініми.

Журнал "Современник" М. Г. Чернишевського і М. О. Добролюбова, заснований ще О. С. Пушкіним, який став до кінця 50-х років "выразителем самых смелых и затаенных дум своей эпохи, самым отзывчивым ее органом... Здесь, словом, был главный умственный центр эпохи" [1, 168], друкує ряд віршів українського поета в російських перекладах. Т. Шевченко, звісно, перебував у тісному спілкуванні з гуртком "Современника".

Знати живе оточення генія завжди цікаво і важливо, бо особистісні відносини Т. Шевченка з особливою виразністю домальовують його духовний портрет.

Питання про ці сполучні нитки двох братніх культур сьогодні стоїть особливо гостро. На уламках і руїнах історії XX століття деякі націонал-патріоти намагаються прочитати культурні зв'язки двох великих народів – українського і російського – так, як їм хотілося б, при цьому відкинувши не тільки історичну пам'ять, а й достовірні факти, документи, спогади, листи діячів культури і мистецтва.

Російській культурі сьогодні ніби не до Шевченка: розібратися б у своєму будинку. А в Україні начебто не зовсім патріотично згадувати рятівну роль російських діячів культури у долі Великого Кобзаря. І якщо замовчувати цей факт для сучасного молодого покоління, то можна далеко зайти в спотворенні історичної правди, що завдасть непоправної моральної, історичної шкоди як для української, так і для російської культур. Історичні корені повинні свято оберігатися, оскільки на них тримається єдність слов'янських народів та їхніх культур. Яскравим підтвердженням тому служить особистість Т. Шевченка.

З усіх російських письменників ближчим за всіх по духу і настрою до Т. Г. Шевченка був М. О. Некрасов, який добре знав його трагічну долю і бачив у ньому справді народного поета. Свідченням

глибокого схиляння М.О. Некрасова перед талантом Т. Г. Шевченка може бути той факт, що М. О. Некрасов із задоволенням друкував твори великого Кобзаря у своєму журналі "Современник". Так, наприклад, в смутні часи 1861 року, коли журнал зайняв певну позицію стосовно селянської реформи, помітним явищем на його сторінках була поема Т. Г. Шевченка "Гайдамаки". Картина селянського повстання на Україні, з великою силою відтворена в поемі, не випадково привернула увагу М. О. Некрасова: поема зображала народний бунт, закликала народні сили повстати проти людського приниження.

Взаємообумовленою була і співдружність Чернишевського та Шевченка, адже революційні погляди російського демократа були суголосними бунтівничому духу Кобзаря. Творчий досвід Т. Шевченка остаточно переконав М. Г. Чернишевського в можливості та перспективності подальшого розвитку української літератури. Питання це було досить гострим і служило предметом жвавих дискусій. М. Г. Чернишевський чітко і недвозначно дав на це питання позитивну відповідь, посиляючись передусім на творчий досвід Т. Г. Шевченка. Недарма за два місяці до смерті великого поета він писав: "Малорусская литература получила уже такое развитие, что даже могла бы обойтись и без нашего великого одобрения...Имея теперь такого поэта, как Шевченко, малорусская литература не нуждается ни в чьей ласке" [13, 935–936]. У цих словах М. Г. Чернишевський вказував на першорядну роль Т. Г. Шевченка в українській літературі, на його світове значення.

У числі російських революційних демократів 60-х років, які високо цінували творчу самобутність Т. Г. Шевченка, був і великий російський літературний критик М. О. Добролюбов, який підкреслював народність творчості великого Кобзаря і особливе значення надавав послідовності демократичного світогляду поета. Він навчав своїх читачів розрізняти реакційну політику царського самодержавства, що веде до національної ворожнечі, і незмінне прагнення передових кіл російського суспільства до братнього співробітництва з українським народом. У статті "Черты для характеристики русского простонародья" М. О. Добролюбов писав: "У нас нет причин разъединения с малорусским народом... Если сами малороссы не совсем доверяют нам, так этому виной такие исторические обстоятельства, в которых участвовала административная часть русского общества, а уж никак не народ" [3, 96]. Думка ця звучить, може бути, як ніколи сучасно, тому що ми – українці, росіяни – сьогодні є заручниками історичних обставин, ініціаторами і провідниками яких є все та ж адміністративна частина суспільства.

Свідчення прояву інтересу великого російського критика до поезії Великого Кобзаря є стаття "Кобзар", написана М. О. Добролюбовим

в 1860 році. Критик стверджує, що "появление стихотворений Т. Г. Шевченко интересно не для одних страстных приверженцев малороссийской литературы, но и для всякого истинного любителя поэзии". Тим самим М. О. Добролюбов підкреслює якщо не світове, то вже загальнослов'янське значення поезії Т. Г. Шевченка. Критик був переконаний, що Шевченко – "поэт совершенно народный, такой, какого мы не можем указать у себя. Даже Кольцов не идет с ним в сравнении, потому что складом своих мыслей и даже своими стремлениями иногда отдаляется от народа"[3, 137]. І ще одну дивовижну рису поета зазначає критик: грубість, утиски, насильство, несправедливості не розлютили його, не зачерствіли його серце у відповідь на важку долю, а "при первых же лучах нравственного, свободного сознания тем сильнее устремился он душою к своей бедной родине, припоминая ее сказания, повторяя ее песни, представляя себе жизнь и природу" [3, 137].

По-щирому співчутливе ставлення М.О. Некрасова та його друзів до великого українського поета. Після смерті Шевченка, Некрасов пише вірш "На смерть Шевченка", який довго перебував під цензурною забороною. Вперше він був надрукований у 1886 році у Львові, коли вже бунтарський дух і обурені серця двох великих поетів російському самодержавству не погрожували. Вірші ці залишилися в українській та російській культурах як яскраве підтвердження схилення російського генія перед генієм українським.

Інтерес до України, її історії та культури був характерний і для творчості Івана Сергійовича Тургенєва. Письменник щиро засуджував будь-які спроби принизити значення української мови та української культури.

З особливою симпатією ставився І. С. Тургенєв до Т. Г. Шевченка, з яким був особисто знайомий. Відомі теплі спогади Тургенєва про зустрічі з геніальним українським поетом, якого російський письменник називав чудовою особистістю, народним поетом Малоросії. Знайомство з Шевченком сприяло посиленню інтересу Тургенєва до України та української культури. Особливо сильно нота поваги, подяки та захоплення перед великим Кобзарем звучить в наступному рядку І. С. Тургенєва: "Вообще это была натура страстная, необузданная, сдавленная, но не сломанная судьбою, простолюдин, поэт и патриот" [12, 189]. У визнанні І. С. Тургенєвим Т. Г. Шевченка як поета і патріота укладена вища оцінка як особистості великого Кобзаря, так і його поетичної спадщини.

Не залишився осторонь і О. І. Герцен, оцінюючи значення українського поета, говорив: "Он великий тем, что есть полностью народным писателем, как наш Кольцов, но он имеет намного большее значение, чем Кольцов, потому что Шевченко является также политическим деятелем и выступал как борец за свободу" [14, 153]. Прочитавши "Кобзар" Т. Г. Шевченка, він сказав: "Боже,

что за красота, так и повеяло чистой степью; это широта, это свобода" [15, 154].

Дуже цікаві спогади про Т. Г. Шевченка ми знаходимо у В. Г. Короленка в "Истории моего Современника". Як і багато його сучасників, він з особливим інтересом ставився до особистості та поезії Т. Г. Шевченка. Правда, на перших порах сприйняття творчості Кобзаря у В. Г. Короленка було суперечливим. Будучи вже зрілим художником, В. Г. Короленко з незмінною повагою згадував ім'я Т. Г. Шевченка у своїх книгах, цитував його вірші, писав про його величезну роль в історії української літературної мови.

Російські літератори одними з перших заговорили про світове значення Т. Г. Шевченка, визнаючи тим самим блискучі грані його поетичного таланту. Згадаймо слова Г. В. Плеханова: "О поэтическом таланте Шевченко может быть только одно мнение: покойный Тарас Григорьевич принадлежит к числу самых крупных народных поэтов, каких только знает всемирная история литературы" [11, 616].

З десятиліттями інтерес до творчої спадщини Т. Г. Шевченка не зменшився. Російські письменники кінця XIX – початку XX століття також проявляли інтерес до творчості великого Кобзаря, визнавали його одним з найталановитіших українських поетів, який втілює у поезії всю красу своєї батьківщини.

Свої відгуки про Т. Шевченка як про талановитого письменника залишили і ті діячі російської культури, які особисто не були знайомі з ним, але високо цінували його творчість. Так, наприклад, Л. М. Толстой не був особисто знайомий з Т. Г. Шевченком, але поезію його знав досить добре.

Серед його творів він особливо цінував поему "Наймичка", в якій російського письменника хвилювала розробка вічної теми – самовідданої материнської любові. Т. Г. Шевченко також знав ранні твори Л. М. Толстого, схвально ставився до його педагогічної діяльності в Ясній Полянці.

Інший російський письменник А. П. Чехов також високо цінував творчість великого сина українського народу Тараса Шевченка.

У 1887 році І. О. Білоусов, тоді поет-початківець і перекладач, надіслав А. П. Чехову книжечку "Из Кобзаря". Чехов відповів йому 8 серпня 1887: "Самый выбор Шевченко свидетельствует о Вашей поэтичности, а перевод выполнен с должной добросовестностью" [14, 105]. Отже, А. П. Чехов добре знав вірші Т. Г. Шевченка і високо цінував їх. Адже, на його переконання, сам вибір творів Т. Г. Шевченка для перекладу вже був високою оцінкою поезії великого українського поета.

І. О. Бунін у статті "Пам'яті Шевченка" (1892 р.) назвав українського поета одним з найталановитіших і найблагородніших людей. Згадки про Т. Г. Шевченка є і в романі "Жизнь Арсеньева", де І. О. Бунін

цитує Т. Шевченка і називає його абсолютно геніальним поетом: ""Чайка скиглить, питаючи, мов за дитьми плаче, солнце гріє, вітер віє на степу козачем...". Это Шевченко, – совершенно гениальный поэт! Прекраснее Малороссии нет страны в мире" [2, 510].

Висловлювання великих російських письменників XIX і XX століть Л. М. Толстого, А. П. Чехова, І. О. Буніна та інших підтверджують не загаслий з десятиліттями інтерес російської культури до поетичної спадщини великого українського поета. У поезії Т. Г. Шевченка вони відзначали її справжню народність, особливу українську мелодійність, звернення до одвічних тем, глибоку самобутність і національність, ту національність, яка дозволить всім наступним поколінням читачів через поетичне слово великого Кобзаря досягти високий дух, гордість і велич українського народу.

Так, жвавий потяг українського поета до російської культури знайшло не менш живий відгук і з боку її діячів – від Чернишевського і Добролюбова до Горького.

Представники різноманітних течій і напрямків у російській літературі сходилися в симпатіях до Шевченка і високо оцінювали його творчість: І. Тургенєв, Добролюбов і Аполлон Григор'єв, Некрасов і О. Майков, І. Плещеев, Курочкін, Суріков, Я. Полонський, Л. Толстой, Лесков, Златовратський – всіх не перерахувати. Таке широке коло прихильників поезії Т. Г. Шевченка не випадкове. Він обумовлений тим, що думки і почуття творів великого українського поета, як писав М. О. Добролюбов ще в 1860 році, "будучи народно-українськими, понятні и близки, однако, всякому, кто не совсем извратил в себе лучшие человеческие инстинкты" [4, 149].

Для колишнього кріпака Т. Шевченка найгострішим питанням дня була боротьба за падіння кріпацтва. І в цьому прагненні Т. Г. Шевченко не відчував ніякої межі між собою і передовою російською інтелігенцією. Її і не було. Російські діячі культури сприймали Т. Г. Шевченка як рівного собі, тим самим визнаючи талант Т. Г. Шевченка як поета і віддаючи данину поваги до української національної культури як складової частини єдиної великої слов'янської культури.

Т. Г. Шевченко не допускав і думки про якусь расову або національну винятковість, і це дозволяло поетові відчувати себе не вище і не нижче своїх соратників і однодумців, а на рівних, що викликало тільки симпатію і повагу російських літераторів. А згодом, після повернення із заслання, Т. Г. Шевченка прийняли в Петербурзі як великого українського поета. Таке прижиттєве визнання випадало на долю далеко не кожному російському літератору.

Російські письменники високо цінували художнє та ідейне значення віршів і поем Т. Г. Шевченка, вбачаючи в них вічні істини і загальнонаціональні заповіді: "с братом добрым добром править и добром делиться", жить "в семье великой, семье вольной, новой".

Завдяки цій загальнолюдській інтернаціональній висоті поглядів поета російські читачі в свою чергу краще розуміли, відчували сам поетичний світ Т. Г. Шевченка – світ рідної йому України.

Так великий український поет став поетичним посланцем від України, живою сполучною ланкою між російською і українською літературою.

В даний час до творчої спадщини Т. Г. Шевченка виявляється нова хвиля інтересу: ім'я великого поета цікаве і історикам, і політикам, і літераторам.

Правда, його читають по-різному, з різними тлумаченнями і коментарями: адже він ніколи і нікого не залишав байдужим, цей співак народної боротьби і надії – ні тих, хто бореться за справжню свободу і демократію, ні тих, хто успіху цієї боротьби боїться найбільше.

Але ж завзяті українські націонал-патріоти, які своїм прапором і світочем проголошують Т. Г. Шевченка, або не вміють або не хочуть правильно читати його глибоко інтернаціональні, загальнолюдські поетичні рядки, рядки – мрію про "сім'ю єдину" слов'янських народів. Чи це ідеологічні спроби спотворити творчість поета, по-своєму тлумачити основні мотиви його творчості. Але Т. Г. Шевченко, напевно, тим і великий, що він високо підніс не тільки українську тему, але й тему загальнолюдську: по-справжньому вільної людини. Саме це відзначав М. Огарьов у передмові до одного з видань "Кобзаря": "...Шевченко, народный в Малороссии, с восторгом принят, как свой, в русской литературе и стал для нас родной: так много было общего в наших страданиях и так самобытность каждого становится необходимым условием общей свободы" [9, 18].

Зі свого важкого часу, страждаючи і борючись, цей поет виніс неугасиму віру в щасливе майбутнє людства, у світ без воєн і гноблення, без "рабів" і "владик". Нам, людям нинішньої епохи, особливо дорога ця віра великого сина України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бать Л.* Тарас Шевченко: Биограф. повесть. // Л. Бать, Ал. Дейч. – М.: Гос. Детская литература, 1954. – 286 с.
2. *Бунин И. А.* Собрание сочинений. В IV т. Т. 2. – М.: Правда, 1988. – с. 544.
3. *Добролюбов Н. А.* Избранное. Москва, "Искусство", 1975. – с. 439.
4. *Добролюбов Н. А.* Собрание сочинений. В IX т. Т. VI. М.: Гослитиздат, 1963.
5. *Жданов В.* Некрасов. Жизнь замечательных людей. М.: Молодая гвардия, 1971р. – с. 496.
6. *Короленко В. Г.* Собрание сочинений в V т. Л.: Художественная литература. Ленинградское отделение, т. IV, 1990. – с. 606.
7. *Некрасов Н. А.* Собрание сочинений в VIII т. (Под редакцией К. И. Чуковского). М.: Художественная литература, т. II, 1965. – с. 468.
8. *Новиченко Л. М.* Тарас Шевченко - поет, борець, людина. Київ, Дніпро, 1982р.
9. *Огарев Н. П.* Избр. произведения: В 2 т. – М., 1956. – Т. 2 – с. 501.
10. *Панаев И. И.* Литературные воспоминания. М.: "Правда", 1988.
11. *Плеханов Г. В. Т.* Шевченко. Мистецтво та література. Москва, Издательство "Художник литература", 1948 р.
12. *Тургенев И. С.* Полное собрание сочинений и писем в 30 т. 2-е изд., испр. и доп. М.: Наука, 1983. Т. 11.

13. Чернышевский, М. Г. Полное собрание сочинений: в 15 т./ М. Г Чернышевский. – М. ГИХЛ, 1950. – т. 7. – с. 1095.

14. Чехов А. П. Письмо Белоусову И. А., 3 августа 1887 г. Бабкино // А. П. Чехов Полное собрание сочинений и писем: В 30 т. Письма: в 12 т. / АН СССР. Ин-т мировой лит. Им. А. М. Горького. – М.: Наука, 1974 – 1983.

15. Шевченківський словник. У двох томах. Київ. 1978. Том 2, с. 153–154.

16. Шевченко Т. Г. У спогадах сучасників. Москва, "Художня література", 1964р.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.15

Багдасарян К.

Петербургское окружение как фактор становления Т. Шевченко-поэта

В статье рассматриваются связи с петербургским бомондом, которые способствовали становлению Т. Г. Шевченко как поэта.

Ключевые слова: Т. Г. Шевченко, петербургское окружение, становление, творчество, воспоминания.

Bagdasaryan K.

St. Petersburg's surrounding as a factor of T. Shevchenko's forming as a poet

The article overlooks relationships with St. Petersburg's elite that has helped Shevchenko to become as a poet.

Key words: Shevchenko, St. Petersburg elite, formation, creativity, memories.

УДК 82-311.1Шевченко Т. Г.

**О. Щелкунова, студ.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ПСИХОЛОГІЗМ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ ПОВІСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА "ПРОГУЛКА С УДОВОЛЬСТВИЕМ И НЕ БЕЗ МОРАЛИ"

У статті досліджується психологізм головного героя повісті Тараса Шевченка "Прогулка с удовольствием и не без морали", виокремлюються основні форми психологізму, аналізуються зовнішні прояви внутрішнього світу героя, систематизуються основні риси характеру героя. Наголошується на багатогранності постаті оповідача.

Ключові слова: Тарас Шевченко, повість, психологізм, форми психологізму, внутрішній світ головного героя, зовнішні прояви внутрішньої суті.

У будь-якому художньому творі автор так чи інакше торкається теми почуттів та переживань героїв, зовнішніх проявів їх внутрішньої суті. Відображення внутрішніх переживань може відбуватися